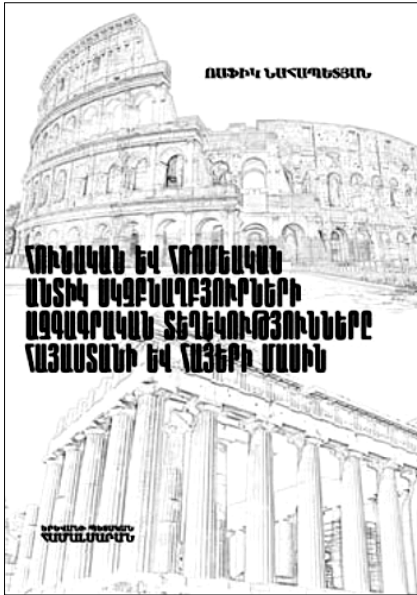

ՌԱՖԻԿ ՆԱՀԱՊԵՏՅԱՆ, Հունական և հռոմեական անտիկ սկզբնաղբյուրների ազգագրական տեղեկությունները Հայաստանի և հայերի մասին, Ե., ԵՊՀ հրատ., 2018, 240 էջ:

Հայաստանի և հայերի վաղ շրջանի պատմության և ազգային նկարագրի մասին պատկերացում կազմելու համար անփոխարինելի արժեք ունեն օտարալեզու սկզբնաղբյուրները: Մասնավորապես, շատ մեծ է հունական և հռոմեական աղբյուրների դերը, որոնք շատ ուշագրավ և եզակի փաստեր են հաղորդում Հայաստանի բնակչության էթնիկ կազմի և մշակութային նկարագրի վերաբերյալ: Այս առումով, հայ պատմագրության մեջ հունական և հռոմեական սկզբնաղբյուրների նկատմամբ հետաքրքրությունը առանցքային է եղել, քանի որ դրանք շատ դեպքերում հնարավորություն են տալիս վերականգնել հայերի ու Հայաստանի այդ ժամանակաշրջանի պատմությունը, էթնիկական քարտեզն ու ազգային բնութագիրը: Ռաֆիկ Նահապետյանի «Հունական և հռոմեական անտիկ սկզբնաղբյուրների ազգագրական տեղեկությունները Հայաստանի և հայերի մասին» աշխատության մեջ ի մի են բերված հայերին ու Հայաստանին վերաբերող տվյալները՝ ազգագրական շեշտադրումով: Եթե պատմաբանի համար այդ աղբյուրները ավելի կարևոր են պատմական փաստերը ներկայացնելու և տվյալ դարաշրջանի պատմական իրողությունը վերականգնելու տեսանկյունից, ապա ազգագրագետների համար արժևորվում է էթնիկական և մշակութային պատկերի վերականգնումը: Ուսումնասիրությունը գրված է վերոնշյալ սկզբնաղբյուրների վերաբերյալ մինչ այժմ իրականացված հետազոտությունների հիմքի վրա, և դրանում արտացոլվում է ոչ միայն այդ սկզբնաղբյուրների հաղորդած տեղեկությունների համակարգված պատկերը, այլև կարելի է գտնել դրանց մասին առկա վերլուծություններում արտահայտված կարծիքներն ու մոտեցումները:

Ռ. Նահապետյանն իմի է բերել տարբեր աղբյուրներում պատմական Հայաստանին և հատկապես նրա բնակչության նիստ ու կացին, սովորույթներին, նյութական մշակույթին և այլ ազգագրական բնույթի իրողություններին

Ռ. Նահապետյանն իմի է բերել տարբեր աղբյուրներում պատմական Հայաստանին և հատկապես նրա բնակչության նիստ ու կացին, սովորույթներին, նյութական մշակույթին և այլ ազգագրական բնույթի իրողություններին

վերաբերող նյութերը: Այս աշխատության խնդիրը գերազանցապես հենց հունական և հռոմեական աղբյուրներում Հայաստանի վերաբերյալ պատմագագագրական նյութերը մեկ տեղում ներկայացնելն էր, և ոչ թե դրանց մասին նոր տեսանկյուններ կամ վարկածներ առաջ քաշելը: Անշուշտ, հեղինակին հաջողվել է լուծել իր առջև դրված խնդիրը և ընթերցողի սեղանին է դրել աղբյուրագիտական մի ընտրանի՝ մինչ այդ գրված այլ հետազոտությունների ու սկզբնաղբյուրներին նվիրված վերլուծությունների հիման վրա: Այս առումով, գիրքը բավական օգտակար է հատկապես ուսանողների համար: Փաստացիորեն, նրանց մատուցվում է կարևոր մի աշխատություն, որ հնարավորություն է ընձեռում իրենց հետաքրքրող բազմաթիվ հարցերի քննությունը գտնել մեկ գրքում:

Աշխատանքի առաջին գլուխը նվիրված է հունական աղբյուրներում հայերի ու Հայաստանի մասին ներկայացված տեղեկություններին: Այդ աղբյուրներն ընդգրկում են մի հսկայական ժամանակաշրջան՝ Ք.ա. V դ. սկսած՝ վերջացրած Ք.հ. II դարով: Ներառված են Հերոդոտոսի, Քսենոֆոնի, Դիոդորոս Սիկիլիացու, Ստրաբոնի, Պլուտարքոսի աշխատությունները: Երկրորդ գլուխն ամփոփում է հռոմեական սկզբնաղբյուրներում հայերի ու Հայաստանի վերաբերյալ տեղեկությունները: Ներկայացված են Գայոս Պլինիոս (Ավագ) Սեկունդոսի, Ապիանոսի, Դիոս Կասիոսի, Գայոս Կոռնելիոս Տակիտոսի՝ Հայաստանի մասին հաղորդումները:

Նշենք նաև, որ մեկ գրքում ամփոփված վկայությունները պարունակում են մեր պատմության հնագույն շրջանին վերաբերող ազգագրական այնպիսի կարևոր տեղեկություններ, որոնք պատմում են կյանքի ամենատարբեր ոլորտների մասին (կենցաղ, արհեստներ, մշակույթ և այլն): Պատմական բնույթի փաստերից բացի, կարևոր նշանակություն ունեն նաև Ք.ա. V դ. սկսած՝ հունահռոմեական աղբյուրներում Հայաստանի տարածքում և հարևանությամբ ապրող ցեղերի ու ժողովուրդների, հայերի էթնոգենեզի, տնտեսական զբաղմունքների, արհեստների, ընտանեկան սովորույթների, ուտեստի ու ըմպելիքների և ազգագրական արժեք ներկայացնող այլ ոլորտների վերաբերյալ հաղորդումները: Աշխատությունում կարելի է գտնել հարուստ տեղեկություններ Հայաստանում զարգացած գինեգործության, գինիների տարբեր տեսակների, ոչ միայն դրանց պատրաստման, այլև՝ պահպանման ու գործածության, որակական ու համային հատկանիշների, այլ ժողովուրդների հետ գինեգործական առնչություններին վերաբերող ուշագրավ տվյալներ: Գինեգործության համատեքստում կարելի է գտնել նաև խաղողագործությանը և ընդհանրապես այգեգործությանն ու երկրագործության մասին արժեքավոր տեղեկություններ: Ազգագրագետների համար կարևոր են հատկապես ուտեստի և դրա հետ կապ-

ված սովորույթների՝ խնջույքի, հանդիսության և հյուրընկալության մասին հաղորդումներ: Բավականին հարուստ տեղեկություններ կան նաև տնտեսվարման եղանակների, երկրագործության ու անասնապահության, ազգակցական ու ընտանեկան հարաբերությունների, ամուսնական ավանդույթների, տոների ու ծեսերի և հավատալիքների վերաբերյալ: Խիստ ուշագրավ են մանավանդ փոխադրամիջոցներին, չափման միավորներին, փոխանակությանն ու առևտրին վերաբերող նյութերը, որոնք հայերին ներկայացնում են ոչ միայն սեփական, այլև տարածաշրջանային մշակույթի համատեքստում, ինչպես նաև աշխույժ հարաբերությունների ոլորտում:

Աշխատության գնահատելի առանձնահատկություններից է նաև այն, որ հիշյալ պատմական ժամանակաշրջանի ընդգրկումը հնարավորություն է տալիս ոչ միայն պարզապես ծանոթանալ առանձին ժամանակահատվածներում հայերին վերաբերող տեղեկություններին ու փաստերին, այլև տարբեր ժամանակաշրջանների ազգագրական նյութերը համեմատել իրար հետ և տեսնել, թե դրանցում ի՞նչ փոփոխություններ ու զարգացումներ են տեղի ունեցել: Իսկ նույն կամ մոտ ժամանակաշրջաններ ներկայացնող աղբյուրների առկայությունը թույլ է տալիս համեմատություններ, ճշգրտումներ և ընդհանրացումներ անել այս կամ այն ազգագրական փաստին առնչվող նյութերի միջև:

Այսպիսով, այս արժեքավոր ուսումնասիրությունը, գրված հունական ու հռոմեական սկզբնաղբյուրներում հայերին ու Հայաստանին վերաբերող պատմական, աշխարհագրական ու ազգագրական տեղեկությունների հիման վրա և ի մի բերելով այդ սկզբնաղբյուրների վերաբերյալ իրականացված հետազոտություններում արտահայտված տեսակետները, արտացոլում է դրանց ամբողջական պատկերը՝ դառնալով բավական օգտակար գործոն հունական ու հռոմեական սկզբնաղբյուրների վերաբերյալ վերլուծական մոտեցումները, դրանցում առկա ընդհանրություններն ու տարբերությունները ներկայացնելու առումով:

Ռաֆիկ Նահապետյանի աշխատությունը կարևոր է, առաջին հերթին, ազգագրագետների ու պատմաբանների համար, սակայն ընդգրկված ուշագրավ աղբյուրների, դրանցից քաղված տեղեկությունների ու պատմությունների, ինչպես նաև պարզ ու ընկալելի շարադրանքի շնորհիվ կարող է գրավիչ լինել նաև հայ ժողովրդի ծագման, պատմության ու վաղ շրջանում հայերի ու հարևան ժողովուրդների մշակույթով ու կենցաղով հետաքրքրվող ընթերցողի համար:

ԹԱԴԵՎՈՍՅԱՆ Ա.Զ.

Պատմական գիտությունների թեկնածու